

EKSPERIMENT SA MELANHOLIJOM

(Jelena Radovanović: *Strano telo*, Treći trg / Srebrno drvo, Beograd, 2024)

Pesnik Frančesko Petrarka (1304–1374), u aprilu 1341. godine, uz odobrenje napuljskog kralja Roberta Anžuskog krunisan je kao *poeta laureatus*. U čitavu ceremoniju bio je uključen i rimski senator. Kao nenadmašni uzor i dalje je važio ritual iz doba rimskih careva. To je bio veličanstveni presedan, događaj koji će biti višestruko variran i imitiran sve do osamnaestog veka. Ali ne samo na dvorovima kao pozornicama političke moći nego, u raznim prilikama i povodima, i na univerzitetima kao mestima sticanja znanja, nove moći koja se najavljuje iz budućnosti. Rimska scena iz 1341. učinila je da ono nemoguće ipak postane moguće. Sa njom je nastupilo doba u kojem su istaknuti predstavnici simboličke sfere postali kvalifikovani da stanu rame uz rame sa poglavariima dinastija. Kada su, makar metaforično, pesnici dospeli

pored kraljeva, postalo je moguće da se biblioteka uporedi sa kraljevstvom. Borhes će otići do kraja utvrdivši da je raj zamišljao kao neku vrstu biblioteke.

Nagrada „Vasko Popa” nezvanična je srpska pesnička olimpijada čija pobednica ovaj put ne dobija lovorov venac, ali svakako ostaje upisana kao *poeta laureatus*, ponosna slavo-dobitnica priznanja koje nosi ime po neuporedivom velikanu srpske poezije. Biti pesnikinja za Jelenu Radovanović znači odvažiti se na pokušaj sa samom sobom. Šta bi to značilo *pokušati sa samim sobom*? Najpre začu u registar potisnutog, odbačenog, nepri-mećenog, nevažnog. Pokušaj sa samim sobom upućuje da svoja iskustva, ljubavi, uspone i padove, razočaranja, strahove, nade, debakle, proživimo iznova, ali na telesni način. To će reći ne samo u ravni mišljenja i refleksije, nego na nivou telesnog doživljaja. Gotovo svi stihovi ove pesnikinje rođeni su testiranjem ličnih granica, a tamo gde su najuverljiviji i prelaze preko njih.

Tu, na ivici svoje provalije
Kroz membranu vremena
Slušaj s mirom –
Negde njiše se i raste
Drvo za tvoj kovčeg
(„Žiža”)

Poezija Jelene Radovanović izlaže kolektivno iskustvo u kojem dominiraju senke, so, smrti, nesanica, očaj, samoća, snovi. Sve odreda možemo da svrstamo u fenomene iz registra melanholijske. U njenim stihovima nekada prepoznamo vlastiti tok svesti. Pe-

snikinja nikada ne beži od tuge, ličnog mraka, egzistencijalne praznine. Ona zna da dostojanstvo ume da stanuje i u ličnim slabostima, te da i prazninu odlikuje njoj svojstvena mudrost. Takođe nas poučava kako samo snažni karakteri mogu da uđu u svoju fragilnost, a da slabi to nisu u stanju. Poezija joj služi kao medij da izloži lične slabosti i društvene manjkavosti. Ona bi kroz stih da ih razume, a zahvaljujući tome možda i da ozdravi. Ako ne sebe, onda barem druge, neke od svojih čitalaca. Poezija leči, ili bar potencijalno leči, mogao bi da glasi moto naše dobitnice. Iskrenost pesnikinje kadra je da prevaziđe naše laži, zavaravanja, zataškavanja i ignorisanja. Poezija ume da oslobađa, posebno kada nas suoči sa manjkavostima i pukotinama koje odlikuju mehur kojim smo više ili manje uspešno presvukli svoju svakidašnjicu.

Kada, primera radi, opisuje grad imenima institucija koje dominiraju našom svakodnevicom, susrećemo se sa nemim, prećutnim ili verbalno artikulisanim sukobom sa vremenom u kojem živimo. Poetski glas Jelene Radovanović moćan je, fenomene koje dotakne kao da prikaže u potpunosti. Ne ostane ništa što nije spomenuto, tu su i neshvatljivi animoziteti, normalizovani društveni prezir, gorčina vlastitog života koja se neprijetno transponuje u kolektivnu mržnju prema drugom. Ona govori o sebi tako što izlaže valere kolektivne svesti, a o zajedničkom govori tako što govori o sebi. Pritom se ne služi standardnim posmatračkim strategijama, nego svoja iskustva secira do mere za koju reč iskrenost više nije dovoljni označitelj. Njene su slike sugestivne, ponekada kao nožem rezane, precizne i britke.

Biti pesnik znači biti lekar vlastite kulture, jer se pesničke dijagnoze i uvidi isprobavaju na vlastitom telu, na vlastitim doživljajima, na vlastitim osećanjima. Kulturne patologije provučene su kroz optiku pesničke subjektivnosti, pa otuda mogu da deluju tako što izazovu katarzu. Valjalo je prošunjati se otvaranjem mračnih, čudno zabitih mikrocilina društvene stvarnosti, ali i golemih istorijskih trauma, a u njima nikada nije bezbedno. Premda se odbojnost prema stvarnosti nudi kao prvi utisak nakon čitanja njenih pesama, treba reći da nema govora o pesimističnom doživljaju. Tamo gde njeni stihovi sugerišu gorka iskustva, njihovo je poreklo u smutnim vremenima i u onom neizrecivo nepodnošljivom. Nije mračno ništa u pesnikinji, nego je takav svet sa kojim ona ima posla.

*I mi siti i obesni
Od đubrišta glavu okrećemo
Varamo opet neman
Sitnim kostima
Strpi se još malo
Vičemo joj
Dok znamo
Razjapljene su čeljusti
Deponija je puna
Kanalizacija zapušena
Naprsli su stubovi sveta
I strašna se gozba sprema
(„Otkrivenje”)*

Melanholija je njeno ontološko stanje, njeni stihovi nastaju u tišini. Poput renesansne verzije, oličene u liku pomenutog Petrarke, melanholija se shvatala pre kao obeležje genijalnosti, a ne kao izraz psihičkih tegoba. Ako nekadašnje dvorske lude nisu mogle da opstanu na dvorovima ukoliko ne otklone melanholiju vladara, onda savremena poezija opstaje tek kada uspe da izađe na kraj sa melanholičnim sedimentima vremena u kojem nastaje. U dobu u kojem se traži ekspresno stečena i što dugotrajnija sreća, Jelena Radovanović se odvažila na eksperiment sa samom sobom, sa svojim traumama, fantazijama, fobijama. Ipak, za razliku od standarda melanholije, koji su naglašeno letargični, pasivni i distancirani, autorka eksperimentiše i sa njom. Kada to čini, onda u melanholiju unosi dinamiku koja joj inače nije svojstvena. Ambijent ove poezije izrazito je pokretljiv, ona ponekad kipi na sve strane, unosi nemir i pokret u sve što dodirne. Melanholija tako napušta samu sebe, prevazilazi se i postaje nešto drugo – pesnički izborni svet u kojem egzistencijalna tama izložena u stihovima stiže briljantan sjaj.

*Stalno mi nedostaje onaj koji ne postoji, mama
A teška je potkožna panika starenja
I večito zjape vrata ženskog ognja
(„Žensko žitije”)*

Uzgred, pesnikinjino telo uopšte nije strano, a pogled mu je nesumnjivo autentičan. Utisak je da se dugo nije dogodila poezija ovakve gustine i punoće. U bojama nara. Jelena, hvala ti na njoj.